

MİLLİ MÜCADELE'DE BARTIN VE HAVALİSİ KOMUTANLIĞI (ZONGULDAK MÜFREZESİ)

Celil BOZKURT*

ÖZ

Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in komutasında oluşturulan Bartın ve Havalisi Komutanlığı, Milli Mücadele'de son derece stratejik bir öneme sahip Zonguldak ve mülhakatını savunmuştur. Zengin kömür yataklarına sahip olan bölge, aynı zamanda İstanbul-Ankara arasındaki deniz ve kara bağlantısını sağlaması açısından kritik bir öneme sahipti. Ayrıca, İstanbul hükümetlerinin kışkırtıcı faaliyetlerine açık olduğundan sürekli bir isyan ve eşkıya bölgesiydi. Bartın ve Havalisi Komutanlığı, Zonguldak'ı işgal eden Fransız kuvvetlerinin Ankara'ya baskı yapmasını engellemiş ve TBMM'nin güvenliğini sağlamıştır. Cevat Rifat Bey'in Fransız kuvvetlerine yönelik olarak yaptığı dahiyane propaganda sayesinde çok sayıda Müslüman sömürge askeri Türk saflarına iltica etmiştir. Bartın ve Havalisi Komutanlığı, II. Düzce İsyanı'nın bastırılmasında etkin rol almış ve asilerin etkisiz hale getirilmesinde önemli katkılar sunmuştur. Ayrıca, milli kuvvetlerce İstanbul'dan kaçırılan Alemdar Vapurunu'nun Ereğli Limanı'nda güvenliğinin sağlanmasında komutanlığın yaptığı tahkimat kayda değerdir. Sonradan Zonguldak Müfrezesi'ne dönüştürülen komutanlık, sadece askeri değil bölgenin kalkınmasına imkan veren sivil faaliyetler de gerçekleştirmiştir. Savaş sırasında Çaycuma'da yapılan bir okul ile hastanenin finansı büyük oranda bahsi geçen komutanlık tarafından sağlanmıştır. Milli Mücadele'ye önemli katkılar yapan Zonguldak Müfrezesi, askeri otoriteler tarafından takdir edilmiş ve Yüzbaşı Cevat Rifat Bey de TBMM tarafından takdirname ve istiklal madalyasıyla taltif edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zonguldak Müfrezesi, Cevat Rifat Bey, Çaycuma, Alemdar Olayı, Müslüman Sömürge Askerleri.

* Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi, E-posta: c.bozkurt2000@hotmail.com

BARTIN AND APPENDAGE COMMANDERSHIP AT THE TIME OF NATIONAL STRUGGLE (ZONGULDAK BATTALION)

ABSTRACT

Bartın and Appendage Commandership, created under the command of Captain Cevat Rifat Bey, defended Zonguldak and his allegiance, which had a highly strategic prescription, at the time of National Struggle. The region, which has rich coal deposits, also had a critical prescription for sea and land connection between İstanbul and Ankara. Moreover, it was a constant rebellion and bandit region as it was open to the provocative activities of the İstanbul governments. Bartın and Appendage Commandership prevented the French forces occupying Zonguldak from pressuring Ankara, and ensured the safety of the Turkish Grand National Assembly. Cevat Rifat Bey's genius propaganda for the French forces led many Muslim colonial soldiers to seek refuge in the Turkish ranks. Bartın and Appendage Commandership took an active role in the suppression of the Second Düzce Rebellion and made significant contributions in neutralizing the rebels. Moreover, the fortifications made by the commandership in the security of the Alemdar Steamer, which had been abducted from İstanbul by the national forces, at Ereğli Port are worthy. The commandership, which was subsequently converted into the Zonguldak Battalion, also carried out civilian activities that allow the development of the region, not just the military. During the war, the financial aid for building a school and a hospital in Çaycuma was provided mostly by the commandership. The Zonguldak Battalion, which made important contributions to the National Struggle, was appreciated by the military authorities and Captain Cevat Rifat Bey was appreciated and awarded by the Turkish Grand National Assembly with a war of independence medal.

Keywords: Zonguldak Battalion, Cevat Rifat Bey, Çaycuma, Alemdar Case, Muslim Colonial Soldiers

Giriş

30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf Devletleri ile imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin tasfiyesi için bir dönem noktası oldu. 13 Kasım 1918'de 55 parçadan oluşan bir İtilaf donanması İstanbul Limanı'na demirledi. İngilizler, derhal karaya çıkarak şehrin kritik mevkiilerini ve Boğaziçi'ni işgal etti. İki gün içinde tüm Karadeniz Boğazı, galip devletlerin

eline geçti. Ardından, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan kuvvetleri, daha önce gizli anlaşmalarla belirledikleri nüfuz sahalarını işgale başladı.¹

Başkent İstanbul'da esaret altında kalan padişah VI. Vahdettin ve ona bağlı Osmanlı hükümetleri, işgallere karşı önlem almaktan acizdi. Bunun sonucu olarak Anadolu halkı, Kuvay-i Milliye denilen milis kuvvetleri kurarak kendini koruma yoluna gitti. Fakat, biri birinden habersiz ve düzensiz olan Kuvay-i Milliye birlikleriyle ülkenin kurtarılamayacağı çok geçmeden anlaşıldı. Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişi sıfatıyla Anadolu'ya görevlendirilmesi Milli Mücadele'nin resmen ve fiilen başlamasını sağladı. Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'da dağınık vaziyette bulunan askeri ve milis güçleri örgütleyerek bir savunma hattı oluşturdu. Ayrıca, toplantı, miting ve kongre gibi etkinliklerle Anadolu insanının milli duygularını uyandırmaya çalıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'daki faaliyetleri, başkent İstanbul'da ve işgal kuvvetleri nezdinde bir "isyan" hareketi olarak algılandı. Bu da, Milli Mücadele'de nihai zafere kadar sürecek olan bir İstanbul-Anadolu ikiliği yarattı.²

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'dan Anadolu'ya gelecek olan askeri ve insani yardımları düşünerek başkentle olan diyalogunu sürdürdü. Bu süreçte, İstanbul'daki vatanseverler aracılığıyla Anadolu'ya ciddi miktarda savaş ve insan malzemesi taşındı. İstanbul'la Anadolu arasındaki ulaşımı sağlayan kara ve deniz yollarının güvenliği Milli Mücadele için yaşamsal bir öneme sahipti.

Milli Mücadele'nin başında İstanbul'dan Anadolu'ya geçişler farklı iki yoldan sağlanmaktaydı. Bunlardan biri, Üsküdar Sultantepe'sinde bulunan Şeyh Ata'nın Özbekler Dergah'ından başlayıp Geyve'ye kadar uzanan Menzil Hattı'dır. Diğeri, İstanbul'dan İnebolu'ya kadar uzanan deniz yoludur. Milli Mücadele'de Kuvay-i Milliye'nin ihtiyaç duyduğu silah ve cephane İstanbul-Adapazarı-Geyve güzergâhıyla Anadolu'ya geçiriliyordu. Bu yol, aynı zamanda Milli Mücadele'ye iltihak etmek isteyen nefer ve subayların kullandığı yoldu. Fakat İngilizler İzmit'e konuşlandırdıkları 200 kişilik bir müfreze ile bu yolun güvenliğini tehdit etmeye başladılar. Ayrıca, Derince ve Gebze'ye sevk ettikleri ilave müfrezelerle sıkı önlemler aldılar. Böylelikle, İzmit üzerinden Anadolu'ya geçişler imkânsız hale geldi. Bu yolun kapanmasıyla birlikte Milli Mücadele taraftarları, İstanbul'dan İnebolu'ya uzanan deniz yolunu kullanmaya başladılar. Ruslarla imzalanan Moskova Antlaşması'nın ardından bu yolun önemi daha arttı. Ruslardan

¹ Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Anadolu ve Trakya'da yapılan işgaller için bkz: Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, Cilt 1, Kastaş Yayınları, İstanbul 1987, s.189-199.

² Selek, **a.g.e.**, s.267-272.

sağlanan silah ve mühimmat önce Trabzon Limanı'na ardından İnebolu, Bartın, Zonguldak, Ereğli ve Akçakoca üzerinden Batı Cephesi'ne aktarılmaktaydı. İstanbul-Ankara arasında bölgenin en kısa yolu Zonguldak ve havalisinden geçmekteydi. Ayrıca, İstanbul-Ankara arasındaki telefon-telgraf haberleşmesi de yöre üzerinden sağlanmaktaydı.³

Zonguldak ve havalisi, sahip olduğu zengin maden yataklarıyla İtilaf Devletleri'nin kontrol etmek istediği bir bölgeydi. Ayrıca, İtilaf Devletleri'nin gemileri için Zonguldak bir ikmal limanı vazifesi görmekteydi. Şayet Zonguldak kontrol edilirse, İstanbul-Ankara bağlantısını sağlayan deniz yolu kesilebilecek, İstanbul ve Doğu Karadeniz üzerinden Kuva-yı Milliye'ye gelen yardımlar da son bulacaktı. Diğer taraftan, yöre kontrol altına alınırsa Karadeniz sahillerinde etkili olan Pontusçu çetelere ve Ermenilere yardım edilebilecekti. Aynı zamanda Zonguldak üzerinden açılacak yeni bir cephe Kuva-yı Milliye'nin gücünü parçalaması anlamına gelecekti.⁴

Bu makalede, Milli Mücadele'de Zonguldak'ı işgal eden Fransız kuvvetlerine karşı Çaycuma merkezli olarak oluşturulan Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın askeri ve sivil faaliyetleri analiz edilmektedir. Çalışmada Başbakanlık Osmanlı ve ATASE Arşivi belgelerinin yanı sıra telif ve hatırat türü kaynaklar kullanılmıştır. Konuya dair bazı belgeler, Yüzbaşı Cevat Rifat Beyin (Atilhan) editörlüğünü yaptığımız Milli Mücadele hatıralarında kısmen kullanılmıştır.⁵

1. Fransızların Zonguldak'ı İşgali

Osmanlı Devleti, 1854'ten itibaren aldığı dış borçları ödeme kudretini kaybedince 1882'de İstanbul'da Düyun-u Umumiye İdaresi kuruldu. Böylelikle, Batılı devletler Osmanlı Devleti'nin gelir gider kalemlerini resmen kontrol etmeye başladı. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti, batılı emperyalistlerin siyasi ve mali vesayetine girmiş oldu. Osmanlı'nın borçlandığı devletlerden biri de Fransa idi. Fransa, dış borçlara paralel olarak yürüttüğü bir politikayla Osmanlı üzerinde ekonomik nüfuz sahaları oluşturma peşindeydi. Nitekim Fransa, Osmanlı Devleti'nin 1882'de Havza'daki kömür madenlerinin % 40'ının ülke dışına ihracatına izin

³ Ali Sarıkoyuncu, **Milli Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1992, s.36-42.

⁴ Sarıkoyuncu, **a.g.e.**, s.42-44.

⁵ Celil Bozkurt, **Bartın ve Havalisi Komutanı Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in Milli Mücadele Hatıraları**, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2015, s.10-18.

vermesiyle birlikte 1892'de Ereğli Şirket-i Osmaniyesi Societe d'Heracle adında bir şirket kurdu.⁶

Şirket, 1892'de bir ecnebi tüccarın imtiyazını devretmesiyle birlikte Kozlu Liman inşası imtiyazını kazandı. İmtiyazın şartnamesi gereği, liman ve rıhtım hafriyatında veya inşaatta kullanılacak taşların çıkartılacağı yerlerde maden kömürüne rastlanırsa bunları işletme hakkı şirkete ait olacaktır. Şirket, 2 Temmuz 1897'de imzaladığı bir mukavele ile Zonguldak, Kozlu, Kilimli ve Çatalağzı demiryollarının işletme hakkını kazandı. Böylelikle, Zonguldak kömür Havzası ile birlikte bölgenin önemli liman ve demiryollarının kontrolü Fransızlara geçmiş oldu.⁷ I. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte Ereğli Şirketi'nin ve kömür havzasının kontrolü Osmanlı'nın müttefiki Almanların eline geçti. Ancak, Almanların savaşta yenilmesiyle birlikte Fransa yeniden eski imtiyaz sahasına yönelmeye başladı.

Fransa, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ardından 11 Aralık 1918'de Dörtyolu; 17 Aralık 1918'de Mersin'i, 26 Aralık 1918'de Pozantı'ya kadar olan Adana vilayetini, 3 Şubat 1919'da Çiftehane'yi, 16 Nisan 1919'da Afyonkarahisar İstasyonu'nu işgal etti.⁸

Fransızlar, 1919 Mart'ından itibaren Zonguldak ve Havzası'nı işgal etmeye başladılar. İşgallerde Tunus, Fas, Cezayir ve Senegal'li Fransız müstemleke askerleri de kullanıldı. Fransızlar, Zonguldak'ta Güney Cephesi'ndeki gibi çetin bir direnişle karşılaşmadı. Bunun temel nedeni, Kuvay-i Milliye'nin henüz bu bölgede kurulmamış olmasıdır. Ali Sarıkoyucu'nun ATASE Arşivlerine dayandırdığı bilgiye göre, Zonguldak'a gelen ilk işgal birliği, 8 Mart 1919'da bir subay komutasında bir miktar polis, jandarma ve piyade erinden oluşmaktaydı.⁹ Akabinde, İstanbul'dan hareket eden ve Senegalli askerlerden oluşan bir Fransız birliği 3 Nisan 1919'da Zonguldak'a ulaştı. Birlik, 32. Kafkas Alayı'na bağlı III. Tabur'un boşalttığı askeri pavyonlara yerleştirildi.¹⁰ Haziran başlarında, bir Fransız bölüğü daha Zonguldak'a ulaştı.¹¹ Bu zamana değin Zonguldak'ta herhangi bir asayiş sorunu yaratmayan Fransız işgal kuvvetleri hakkında zamanla şikayetler gelmeye başladı. Bolu Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezareti'ne gönderilen bir raporda, Zonguldak'ta Üzülmüş mevkiindeki Fransız askerlerinin

⁶ Ahmet Naim, **Zonguldak Havzası**, Hüsniyat Matbaası, 1934, s.45.

⁷ Sarıkoyucu, **a.g.e.**, s.24-25.

⁸ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Cilt 1, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991, s.49-50.

⁹ **ATASE Arşivi. Kl.22, D.45-87, Fh.28-30'dan nakleden Sarıkoyucu, a.g.e.**, s.45.

¹⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). **DH.ŞFR. 624/100.**

¹¹ **BOA. DH. ŞFR. 633-15.**

ameleden bazılarının hanesine taarruz ederek kendilerini darp ettiği, Binbaşı Kolor'un cebren hanelere girerek sahiplerini işret tertibi için darp ettiğinden bahisle, kazada bulunan Fransız Senegal taburunun oradan uzaklaştırılması gerektiği vurgulanmaktaydı.¹²

Fransız birlikleri, 1920'nin başından itibaren Zonguldak ve havalisindeki işgal sahasını tahkim etmeye başladı. Bir Fransız miralay, Şubat ayının ortalarında Zonguldak'a hareket ederken, Fransızlar, Zonguldak Kaymakamı'ndan 400 adet avcı neferine tahsis edilmek üzere bir kışla talebinde bulundu.¹³ Kısa süre sonra Bolu Mutasarrıfından Fransızların Zonguldak'taki kuvvetlerini takviye ettiği ve yeni siperler inşa etmekte olduğu bilgisi alındı.¹⁴ Yine, 5 Fransız zabiti ile 253 Cezayirli neferin Yunan bandıralı Venizelos vapuruyla İstanbul'dan Zonguldak'a ulaştığı Bolu Mutasarrıfından Dahiliye Nezareti'ne bildirildi.¹⁵

Bu sırada, bazı Fransız birliklerinin Zonguldak'tan İstanbul'a kaydırıldığı görüldü. 25 Şubat 1920'de 3 Fransız zabiti ile 43 nefer Fransız bandıralı Varna Vapuru'yla Zonguldak'tan İstanbul'a hareket etti.¹⁶ Yine 3 Mart 1920 tarihinde Rus bandıralı Tendra Vapuru'yla 15 ve Yunan bandıralı Kerkira Vapuru'yla 30 Fransız asker Zonguldak'tan İstanbul'a taşındı.¹⁷

Fransızlar, Zonguldak'ta bulunan birliklerinde askeri teftiş ve tahkimatı güçlendirmeye başladı. Bu arada 250 kişilik bir birlikle Zonguldak'a gelen bir Fransız miralay, önemli mevkileri teftiş ederken Kozlu istikametinden gelebilecek kuvvetlere karşı tahkimatı güçlendirdi. Ayrıca, yerel jandarma kumandanlığına talimat vererek ahalinin telaşını yatıştırmaya çalıştı.¹⁸ Yapılan tahkimat, Devrek Caddesi'nin hakim tepelerine doğru genişletildi.¹⁹ Fransızlar, zaman içinde Zonguldak merkezini tümüyle kontrol altına aldı. Ayrıca, denizden gelebilecek tehlikeye karşı 2 Fransız gemisini de limanda bulunduruyordu. Fransız uçakları, şehirde oluşabilecek bir direnişe karşı da zaman zaman ahaliyi uyaran bildiriler atıyordu.²⁰

¹² BOA. DH.ŞFR. 648-103.

¹³ BOA. DH.ŞFR.658/147.

¹⁴ BOA. DH.ŞFR.659/93.

¹⁵ BOA. DH.ŞFR.659/94.

¹⁶ BOA. DH.ŞFR.659/126.

¹⁷ BOA. DH.ŞFR.660/73.

¹⁸ BOA. DH.ŞFR.660/84.

¹⁹ BOA. DH.ŞFR.660/91.

²⁰ Sarıkoyuncu, a.g.e., s.59-60.

2. Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın Kuruluşu

Son Osmanlı Mebusan Meclisi, 12 Ocak 1920 tarihinde İstanbul'da toplandı ve 28 Ocak'ta bağımsızlık yemini anlamına gelen Misak-ı Milli" kararlarını kabul etti. Misak-ı Milli, Osmanlı parlamentosundan mutlak surette itaat bekleyen İngilizler için beklenmedik bir gelişmeydi. Bunun üzerine İngilizler, 13 Kasım 1918'den beri fiilen kontrol ettikleri başkent İstanbul'u 16 Mart 1920'de resmen işgal ettiler. Mondros Ateşkes Antlaşması kararlarına direnen ve Milli Mücadele yanlısı olan çok sayıda subay, yazar ve milletvekili tutuklanarak Malta Adası'na sürüldü. Sürgün edilenler arasında bir süre önce Harbiye Nazırı bulunan Mersinli Cemal Paşa da vardı. İngiliz General Milne göre paşanın tutuklanma nedeni "Milliyetçi ve Harbiye Nazırlığı sırasında Mütareke hükümlerinin çiğnenmesine göz yummuş" olmasıydı.²¹

Birinci Dünya Savaşı'ndan beri Mersinli Cemal Paşa'nın yaverliğini üstlenen Yüzbaşı Cevat Rifat Bey, paşanın Malta'ya sürgün edilmesinin ardından Milli Mücadele safına katılmak üzere Anadolu'ya geçme kararı aldı. Cevat Rifat Bey, Sadızkade Arslan Beyin İstanbul'dan kalkan Yeni Dünya isimli vapuruyla tehlikeli bir yolculuğun ardından 18 Nisan 1920 tarihinde İnebolu'ya ulaştı.²² Ardından, Mustafa Kemal ve Ali Fuat Paşaların tensibiyle²³ merkezi Çaycuma'da bulunan Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın başına getirildi.²⁴ Söz konusu komutanlık, başında Muhittin Paşa'nın bulunduğu Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı'na bağlandı.²⁵ Bartın ve Havalisi Komutanlığı, sonradan Zonguldak Müfrezesi'ne dönüştürüldü.²⁶

Yüzbaşı Cevat Rifat Bey, Kastamonu'da ilk olarak piyade taburlarından ve hapisanelerdeki mahkûmlardan seçilen ve yaklaşık 100 civarında askerden oluşan bir müfreze teşkil etti. Ardından vilayet PTT Başmüdürlüğü deposunda bulunan ve posta memurlarına elbiselik olarak gönderilen kumaşlara el koyarak bu müfrezenin elbise ihtiyacını giderdi. Bölgede bulunan zengin ailelerden bedeli sonradan ödenmek üzere alınan atlarla müfreze süvari birliklerine dönüştürüldü. Ayrıca, çevre illerden gelen gönüllü gençlerin katılımıyla birlikte ciddi bir süvari kuvveti ile piyade

²¹ Bilal Şimşir, *Malta Sürgünleri*, 5. Baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2009, s.204.

²² ATASE Arşivi. Kol. İSH, K.578, G.49, B.49-1; ATASE Arşivi. Kol. İSH, K.874, G.7, B.7-1.

²³ Nurettin Peker, *1918-1923 İstiklal Savaşı'nın Vesika ve Resimleri, İnebolu ve Kastamonu Havalisi*, Gün Basımevi, İstanbul 1955, s.194.

²⁴ ATASE Arşivi. Kol. İSH, K.623, G.87, B.87-1, 87-1a.

²⁵ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K.1063, G.44, B.44-1.

²⁶ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K.1065, G.169, B.169-8.

mevcudu elde edildi.²⁷ ATASE Arşivlerine göre Cevat Rifat Beyin kuvvetleri zaman içerisinde 5.500 civarına ulaşmıştı.²⁸

Dönemin Zonguldak Milli Eğitim Müdürü Ahmet Talat Onay, 1920'nin sonlarına doğru yaptığı Çaycuma ziyaretinde Yüzbaşı Cevat Rifat Beyin komuta ettiği Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın askerlerini şöyle tasvir etmektedir:

"...Arkadaşları hep terbiyeli ve gayur [hamiyetli] gençlerdir. Efradın elbise ve teçhizatı mükemmel, terbiye-i askeriyeleri şayan-ı takdir bir haldedir. Denilebilir ki, karargah-ı zabitan ve efrad arasında misli nameşhud [şahit olunmamış] bir mevedded-i mütekabile [karşılıklı sevgi ve dostluk] hükümandır. Askerlerin çarşılarda, kahvelerde oturmamaları için salaştan bir gazino vücuda getirilmiş, inzibatın sıkılığı hiçbir uygunsuzluğa meydan vermiyor. Hatta kasabanın bir tabur askerden sanki haberi yok gibi"²⁹

Onay, Yüzbaşı Cevat Rifat Beyden de şöyle bahsetmektedir: "Kumandan Cevat Rifat Bey; terbiyeli, faal ve sevimli bir gençtir. Nahiyeden şekaveti izale, asayışı iadeye muvaffak olduğu ve namuskâr hareketi şiar ettiği için bütün halkın şükran ve hürmetini celbe muvaffak olmuştur."³⁰

Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in birliğindeki düzen ve disiplin, resmi yazışmalarda da göze çarpmaktadır. Bolu Ahz-ı Asker Kalem reisi ve Mevki Komutanı Binbaşı Nihal Bey, 6 Kasım 1920'de Kastamonu ve Havalisi Komutanı Muhittin Paşa'ya gönderdiği telgrafta "Bartın ve Havalisi Kuva-yı Milliye Müfrezesi'nin komutan, subay ve efradının mükemmel ve muntazam" olduğunu belirtmektedir.³¹ Bolu'da Mürettep Fırka Komutanı Nazmi Bey de Muhittin Paşa'ya gönderdiği 7 Kasım 1920 tarihli telgrafında bu kuvvetlerin "iyi bir surette milis, mücehhez, müsellaah ve diğer Kuva-yı Milliye'ye nispeten muntazam" olduklarını belirtirken, "buldukları mahalde kendilerinden istifade mümkündür. Piyadelerin oldukça dolgun mevcutlu bir piyade taburu, atlılarından da bir süvari takımı teşkili mümkün ve münasibdir"³² demektedir.

²⁷ Bu oluşumunun hikayesi için bkz. Bozkurt, **a.g.e.**, s.74-76.

²⁸ **ATASE Arşivi. Kol.İSH, K.591, G.202, B.202-2.**

²⁹ Ahmet Talat Onay, **Milli Mücadele Yazıları**, (Hazırlayan: Cemal Kurnaz-Şefika Kurnaz), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995, s.122.

³⁰ Onay, **a.g.e.**, s.122.

³¹ **ATASE Arşivi. Kol.İSH, K.1065, G.169, B.169-1.**

³² **ATASE Arşivi. Kol.İSH. Kl.955, D.02, Fh.9-1'den nakleden Sarıkoyuncu, a.g.e.**, s.138.

3. Komutanlığın Faaliyetleri

A. Fransızlarla Çatışma

Bartın ve Havalisi Komutanlığı, Milli Mücadele açısından son derece stratejik bir bölgeyi kontrol etmekteydi. Ankara'da TBMM'nin açılması ve akabinde Kuva-yı Milliye'den düzenli orduya geçilmesi bölgenin önemini daha da artırmıştı. Zonguldak'ı işgal altında tutan Fransızların Çaycuma ve Bartın üzerinden Ankara'yı tazyik etmesi yüksek ihtimaldi. Nitekim Fransızlar, Sapça Geçidi'nde mevzilenmiş Türk kuvvetlerine karşı iki büyük yarma harekâtı düzenlediler. İlk harekâtta güçlü bir direnişle karşılaşan Fransızlar, Sapça Geçidi'nden Karadeniz'e doğru geri püskürtüldü. Çatışma sırasında Fransız birliklerinde bulunan çok sayıda kırmızı fesli Müslüman sömürge askeri Türk saflarına iltica etti.³³ Fransızlar, Sapça yenilgisi sonrasında Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'le görüşmek ve ilişkileri geliştirmek için kendisini Zonguldak'a davet etti. Fakat 4. Fırka Komutanlığı, bu isteği olumsuz karşıladı.³⁴

Bazı kaynaklara göre, Cevat Rifat Bey'in Sapça Geçidi'nde kazandığı başarıdan dolayı 10 Ağustos 1920 tarihinde 4. Fırka vasıtasıyla gelen bir emirle kendisine "milis generalliği" tevcih edildi.³⁵

Fransızlar, hem mağlubiyetin acısını unutturmak hem de Türk saflarına iltica eden Müslüman askerlerin intikamını almak amacıyla ikinci bir harekât daha düzenledi. Yine Sapça Geçidi civarında vuku bulan çatışmada Fransızlar, Üzülmez sırtlarından geldikleri istikamete geri püskürtüldü. Milli kuvvetlerin Sapça Geçidi'nde gösterdiği başarı, Kumandan Muavini Etem Bey tarafından Ankara'ya bir telgrafla iletildi. Türk birliğinin Sapça'da kazandığı stratejik zafer, Ankara'da sevinçle karşılandı ve ertesi gün Erkan-ı Harbiye, zafer haberlerini ajanslarla paylaştı.³⁶

15 Mart 1921 tarihinde bir Fransız ester süvari müfrezesi Yaka'da bulunan Türk Karakolu'nu taciz etti. Nöbetçilerin tacize ateşle karşılık vermeleri üzerine müfreze Zonguldak istikametinde kayboldu. Cevat Rifat Bey, Kastamonu ve Havalisi Komutanlığı'nın 16 Mart 1921 tarihli telgrafına verdiği 21 Mart 1921 tarihli cevabında olayı şöyle açıklıyordu:

³³ Bozkurt, **a.g.e.**, s.88-89.

³⁴ **ATASE Arşivi. Kl.567, D.4, Fh.37**'den nakleden Sarıkoyuncu, **a.g.e.**, s.65.

³⁵ Enver Behnan Şapolyo, **Kuvay-i Milliye Tarihi**, Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş. Ankara, s.136. Ayrıca bkz. Hasan İzzettin Dinamo, **Kutsal İsyân**, Cilt 8, May Yayınları, İstanbul 1967, s.16. Bu kaynaklara karşın Cevat Rifat Bey'in "Askerlik Safahat Belgesi"nde "milis general" rütbesi aldığına dair bir kayıt yoktur.

³⁶ Bozkurt, **a.g.e.**,s.81-84.

"...müsademen evvel Fransız ester [katırcı] süvari müfrezesinden bir zabitle bir nefer yaya olarak nöbetçilerimizin yanına kadar talüp [takarrüp] etmişler ve ileri geçmek istediklerini söylemişler ve nöbetçilerimiz tarafından muhalefet edilmesi üzerine geri çekilip diğer arkadaşlarıyla beraber mevzi alarak ateşe başlamışlardır. Evvela Fransızlar tarafından ateşe başlandığı nöbetçilerimiz ve karakol efradı tarafından müttefikan ve kuvvetle beyan edilmektedir. Deruhte edilecek bir komisyon muvacesinde de meselenin tezahür edeceğini arz ederim"³⁷

Kastamonu ve Havalisi Komutanı Muhittin Paşa, 1921 yılının Nisan başlarında bir konuda bilgisi alınmak üzere Zonguldak Müfrezesi Komutanı Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'i Kastamonu'ya davet etti. Müfrezenin Kastamonu'ya gelişi ahali üzerinde "hüsn-ü tesir" bıraktı. Kıtaatın gerek talim ve terbiyesi gerekse zabt-ı rabt altındaki kontrollü hareketi Muhittin Paşa'nın takdirine mazhar oldu.³⁸ Cevat Rifat Bey, Zonguldak'ta Fransız birliğinde görülen kıpırdanma üzerine bir kaç gün sonra Çaycuma'ya geri döndü.³⁹

B. Türk Saflarına İltica Eden Müslüman Askerler

Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın Çaycuma'da konuşlanmasıyla birlikte sonradan Erzurum mebusu da olan Nusret Efendi birliğin müftülüğüne getirildi. Nusret Efendi'nin iltihakı Türk askerinin manevi havasını daha da yükseltti. Yüzbaşı Cevat Rifat Bey Nusret Efendi'yle birlikte Zonguldak'ta Fransız birliğinde bulunan Müslüman askerlere yönelik bir propaganda beyannamesi hazırladı. Beyannameler, Rifat Kaptan vasıtasıyla el altından Müslüman askerlere ulaştırıldı.

Beyannamenin metni şöyleydi:

"Aziz din kardeşlerimiz, Afrika'nın cesur ve mümin evlatları!

İslam'ın son kalesi ve alemdarı olan Hameyni Şerifeyn ile ehlibeyte asırlarca hüsn-ü hizmet eden ve livay-ı İslam'ı iklimden iklime, ülkeden ülkeye götürüp, onun şan ve şerefini daima yüksekte tutan Türk milletinin bu mıntıkadaki kumandanı sıfatıyla cümlenize hitap ediyor ve hepinizi bayrağımızın altına ve saflarımıza davet ediyorum.

Dört yüz milyon Müslüman'ın merkez vahdeti olan bir vatanın düşman istilasından kurtulması ve İslam'ın istiklali için silaha sarılmış bulunuyoruz.

³⁷ ATASE Arşivi. K1.953, D.8 (5), Fh.90-1'den nakleden Sarıkoyuncu, a.g.e., s.78.

³⁸ ATASE Arşivi. Kol. İSH, K.1066, G.10, B.10-1.

³⁹ ATASE Arşivi. Kol. İSH, K.1066, G.10, B.10-2.

Uzun senelerden beri sizlerin de güzel vatanlarınızı haksız yere işgal etmiş olan Fransızların obur mideleri doymayarak buralara kadar adı menfaatleri için ayak atmışlardır. Allah'ın izniyle bu ayakları kıracağız. Sizler silahlarımıza hedef olmayınız. Allah, bütün müminler kardeştir buyuruyor. Kardeş kardeşe silah atmaz. Gerçi, sizlerin bizim saflarımıza geçmeniz çok büyük fedakarlıktır. Bir daha vatanınıza, evlad-ü ayalinize [çoluk çocuğunuza] dönemezsiniz fakat hayat-ı ebediyeye inanıyorsanız, sermedi hayatın bütün nan-ü nimetleri ve cennetle taltif edilecek habib-i Hüdanın [Hz. Peygamberin] mazhar-ı şefaati olacaksınız. Bu İslam ülkesi size yeni bir vatan olacak ve burada aradığımız bütün şefkat, saadet ve kardeşliği bulacaksınız.

Esselamü ala menittebealhüda

İslam askerlerinin kumandanı Esseyid Ahmet Cevat Rifat⁴⁰

Cevat Rifat Bey'in Zonguldak'ta yaptığı dâhiyane propaganda kısa sürede sonuç verdi. Beyannamenin dağıtılmasından üç gün sonra Fransız birliğinden firar eden çok sayıda Müslüman asker Türk birliğinin Sapça Geçidi'nde bulunan ileri karakollarından birine iltica etti. Tekbirler eşliğinde karakola sığınan askerler, Yüzbaşı Cevat Rifat Bey ve müftü Nusret Efendi tarafından karşılandı. Müslüman Askerleri takip eden Fransız birlikleri, Sapça Geçidi'nde Türk birliği tarafından geri püskürtüldü. Durum, Cevat Rifat Bey tarafından Bolu'da bulunan ve sonradan İnönü Savaşları'nda şehit düşen Nazım Beye telgrafla iletildi. Nazım Bey, Hintli askerlerden oluşan bir kıt'ayı ödül mukabilinde Cevat Rifat Beye gönderdi. Böylece, Cevat Rifat Beyin komuta ettiği Bartın ve Havalisi Komutanlığı; Türk, Arap ve Hintli askerlerden oluşan kozmopolit bir Müslüman birliğine dönüştü.⁴¹

Kastamonu ve Havalisi Komutanı Muhittin Paşa, Zonguldak Mutasarrıflığı'na gönderdiği 7 Aralık 1920 tarihli telgrafta propaganda faaliyetine devam edilmesini ve 6 Aralık 1920'de Türk saflarına iltica eden Tunus'lu bir çavuştan Fransız ordusu hakkında bilgi alınmasını istedi. Paşa'nın, bilgi alınmasını istediği hususlar şunlardı:

1. Zonguldak ve Kozlu'da bulunan Fransız askerlerinin sayısı, tümen, alay kuvvetleri ve mevcutları, aynı zamanda gemileri,
2. Makineli tüfek mevcutları ile nerelere yerleştirildikleri,
3. Mevcut toplarının cinsi ve miktarı ile nerelere konuldukları
4. Zonguldak ve Kozlu'da ne gibi tahkimat vücuda getirdikleri, bölük tabur komutanlarının isimleri ve rütbeleri, en büyük komutanının ismi ve rütbesi,

⁴⁰ Bozkurt, a.g.e., 83-84.

⁴¹ Bozkurt, a.g.e., 85-86.

5. Zonguldak'ta bulunan Fransız kuvvetlerinin karargahı,

6. Yunanlıların o çevrede çıkarma hareketinde bulunacaklarına dair askerler arasında dolaşan söylentinin gerçekliği ve Fransızlar tarafından alınacak önlemler,⁴²

Cevat Rifat Bey de, 16 Aralık 1920 tarihli olarak hazırladığı raporda Fransız birliklerine yönelik propagandanın gayet faydalı olduğunu ve bundan sonra da propagandaya devam edeceğini arz etti.⁴³

Fransız birliklerinden firar eden Müslüman askerler, ilerleyen süreçte Türk saflarına iltica etmeye devam etti. ATASE Arşivi'nde bulunan pek çok dosya, bu firari ilticaların belgelerini sunmaktadır. Örneğin, 12 Şubat 1337 (1921) tarihinde 6 Tunuslu nefer Çaycuma'daki Türk birliğine sığındı. Böylelikle, o tarihe kadar iltica eden askerlerin sayısı 50'yi aştı.⁴⁴ 24 Şubat 1337 (1921) tarihinde bir Müslüman nefer silahıyla birlikte Zonguldak'taki Türk birliğine sığındı.⁴⁵ 21 Nisan 1337 (1921) tarihinde bir Müslüman nefer Çaycuma Karakolu'na,⁴⁶ 26 Nisan 1337 (1921) tarihinde silahsız Cezayirli bir nefer Zonguldak Müfrezesi'ne iltica etti.⁴⁷ Nurettin Peker'in bildirdiğine göre, ikisi subay dördü çavuş olmak üzere 30 kadar Cezayirli nefer Türk saflarına iltica etti.⁴⁸ Bu askerlerden bazılarının isim ve doğum tarihleri şöyleydi:

- Muhammed (1891),
- Said Mevlüd (1891).
- Eltah Oğlu Muhammed (1893),
- Muhammet Ahmet (1894),
- Emir Muhammed (1896),
- Laad Likadar (1898),
- Bahleki Tayyip (1897),
- Muhammed Ceylani (1898),
- Nuri Said (1898),

⁴² ATASE Arşivi. Kol. İSH, K1.952, D.13, Fh.64'den nakleden Sarıkoyuncu, a.g.e., s.71.

⁴³ ATASE Arşivi. Kol. İSH, K.1065, G.76, B.76-1, 76-1a.

⁴⁴ ATASE Arşivi. Kol. İSH, K.702, G.87, B.87-1.

⁴⁵ ATASE Arşivi. Kol. İSH, K.702, G.104, B.104-1.

⁴⁶ ATASE Arşivi. Kol. İSH, K.712, G.12, B.12-1.

⁴⁷ ATASE Arşivi. Kol. İSH, K.712, G.35, B.35-1.

⁴⁸ Nurettin Peker, *Öl, Esir olma*, Okat Yayınevi, İstanbul 1996, s.131-133.

Muhammed Beşir (1898),

Süleyman Muhammed (1899),

Ali Abdülkadir (1900),

Abdülkadir Abdürrahman (1902),

Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın Fransız birliğindeki Müslüman askerlere yönelik faaliyetleri beyannamelerle sınırlı kalmadı. Komutanlığın özel talimatla görevlendirdiği casuslar, Müslüman askerleri Türk saflarında mücadele etmeye teşvik etti. Türk birliklerine iltica eden askerler, en ön saflarda Fransızlara karşı mücadele etme azmi gösterdiler. Fakat, bazı güvenlik endişeleri nedeniyle buna izin verilmedi. Ayrıca, bu askerlerin karşı casusluk, firar vs gibi muhtemel zararlı faaliyetleri için önlemler alındı.

C. Dâhili İsyanların Bastırılması

TBMM'nin Ankara'da açılmasıyla birlikte Milli Mücadele, örgütlü ve meşru bir zeminde gelişme imkânı buldu. Fakat gerek İtilaf Devletleri'nin gerekse İstanbul hükümetlerinin kışkırtması sonucunda Anadolu'nun farklı bölgelerinde TBMM'nin otoritesine karşı ayaklanmalar patlak verdi. Bu ayaklanmalarla TBMM ve idare ettiği Milli Mücadele doğmadan yok edilmek istenmekteydi. Bu ayaklanmaların bazıları da İstanbul'a ve TBMM'nin merkezi Ankara'ya yakınlığı açısından stratejik bir önem arz eden Batı Karadeniz civarındaydı. Bunların en önemlisi 4 Nisan 1920'de patlak veren ve Çerkez Ethem kuvvetlerince zorlukla bastırılan 1. Düzce ayaklanmasıdır.⁴⁹ Çerkez Ethem'in Yozgat İsyanı'nı bastırmak amacıyla bölgeden ayrılmasıyla birlikte 1000 civarında asi 19 Temmuz 1920'de yeniden ayaklanarak Düzce'yi işgal etti. Ayaklanma Ali Fuat Paşa'nın sıkı tertibat ve önlemler sayesinde 23 Eylül 1920'de tamamen bastırıldı. Ayaklanmanın bastırılmasında büyük pay sahibi olan Yüzbaşı Cevat Rifat Beyin Bartın ve Havalisi kuvvetleri, düşmanın Zonguldak ve Bolu üzerinden Ankara'ya baskı yapmasını önledi. Cevat Rifat Bey, Batı Cephesi komutanı İsmet Paşa'nın bölgede tahkimat yapan Fransız birliğine dikkat çekmesinin ardından tekrar Çaycuma'ya döndü.⁵⁰

Bartın ve Havalisi Komutanlığı, Milli Mücadele döneminde Zonguldak ve civarında faaliyette olan çetelerle de mücadele etti.⁵¹ Yüzbaşı Cevat Rifat Beyin savaş hatıralarından bu mücadelenin ilginç detaylarını takip edebiliriz.

⁴⁹ Düzce İsyanları hakkında bkz. Selek, a.g.e., s.362-367.

⁵⁰ ATASE Arşivi. Kol. İSH, K.591, G.202, B.202-1.

⁵¹ ATASE Arşivi. Kol. İSH, K.577, G.173, B.173-1.

Buna göre, Bartın'ın zenginliklerini talan etmek maksadıyla harekete geçen Rifat Reis liderliğindeki iki yüz kadar Sürmeneli, Bartın Boğazı'nda tahkimat yaptı. Büyük korku ve telaşa kapılan Bartın halkı, müftü Hacı Hafız Efendi vasıtasıyla Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'den yardım istedi. 100 kişilik bir müfrezeyle Bartın Boğazı'na hareket eden Cevat Rifat Bey, asileri ikna ederek kendilerini Kuvay-i Milli'ye saflarına kazandırdı.⁵²

Yüzbaşı Cevat Rifat Bey, bir asker olarak sert bir mizaca ve otoriter bir kişiliğe sahipti. Bunu, değişik cephelerde sergilediği birçok askeri ve sivil uygulamada görmekteyiz. Zonguldak gibi, çetelerin etkin olduğu, hırsızlık, isyan, gasp vs. sorunların yaygın olduğu bir bölgede devlet otoritesi ancak zecri ve kararlı önlemlerle kurulabilirdi. Cevat Rifat Bey de kendisine has önlemlerle bu otoriteyi kurma yoluna gidecektir. Cevat Rifat Bey'in uygulamalarına şahit olan Devrek doğumlu A. Fahreddin Aytaç ve Tahir Özkan'ın anlattığına göre Yüzbaşı; koyun, inek vs. hayvan çalan hırsızların boynuna çaldığı hayvanın derisini dolatır, yüzüne de pekmez sürer, sırtında bir asker dört ayaklı olarak Çaycuma ve Beycuma pazarlarında teşhir ederdi. Hırsıza "Ey ahali, ben falancanın koyununu çaldım, bana bakın da ibret alın" diye bağırırdı. Yüzbaşı, öylesine sertti ki onu adını duyduklarında ağlayan çocuklar bile susuyorlardı.⁵³

D. Alemdar Hadisesi

Milli Mücadele'de "Alemdar Hadisesi" olarak bilinen gelişme, İstanbul Hükümeti'nin kontrolünde bulunan Alemdar adlı kurtarma gemisinin 23 Ocak 1921'de İstanbul'dan kaçırılarak Ankara Hükümeti'nin hizmetine alınmasıdır. Alemdar, bir ara Fransızlar tarafından ele geçirilip İstanbul'a doğru götürülürken gemi personelinin müdahalesi sonucunda Fransız askerler etkisiz hale getirilerek gemi Ereğli Limanı'na demirledi. Fransızlar, Zonguldak Mutasarrıflığı 'na bir nota vererek Alemdar gemisini kaçırın korsanların cezalandırılmasını ve Fransız esirlerin salıverilmesini istedi. Ayrıca, talepleri geri çevrilirse karaya asker çıkaracakları tehdidinde bulunarak Ereğli Limanı açıklarına demirledi. Fransızların taleplerini olumsuz karşılayan Ankara Hükümeti, muhtemel bir Fransız çıkartmasına karşı Ereğli ve civarına geniş tahkimat yaptı. Yüzbaşı Cevat Rifat Bey,

⁵² Bozkurt, a.g.e., s.81-82.

⁵³ Sarıkoyuncu, a.g.e., s.354-355, 362.

Rize'den gelen İpsiz Recep kuvvetleriyle birlikte oluşturduğu bir haftalık tahkimatla Fransızların müdahalesine meydan vermedi.⁵⁴

E. Komutanlığın Bölgenin İmarına Yönelik Çalışmaları

Bartın ve Havalisi Komutanlığı, askeri hizmetlerinin yanı sıra bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasına da büyük faydalar sağladı. Komutanlık, Çaycuma'da bir hastanenin yapımına ön ayak olurken, altı derslik bir ilkokulun inşaatı için 100 lira hibede bulundu.⁵⁵ Bir gazete haberinden söz konusu okulun 1960'lara kadar hizmet verdiği anlaşılmaktadır.⁵⁶

F. Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın Dağıtılması

Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın kuvvetleri İnönü Savaşları'nın akabinde ihtiyaç duyulan cephelere kaydırıldı. Bunlardan 173 kişilik bir bölük 2 Nisan 1921 tarihinde Kastamonu'ya nakledildi.⁵⁷ Geri kalan kısmı da Fransızların 21 Haziran 1921'de Zonguldak'ı tahliye etmeleri üzerine Batı Cephesi emrine verildi. Yüzbaşı Cevat Rifat Bey de Ankara'ya hareket etti.⁵⁸

Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in Zonguldak Cephesi'nde verdiği başarılı mücadele ve yöre halkına yaptığı hizmetler üstlerince takdir edildi. TBMM'nin 5 Nisan 1925 tarihli 1. Celsesi'nde alınan bir kararla kendisine 1510 numaralı takdirname⁵⁹ ile 11 Mart 1928 tarihinde S 17142 numaralı İstiklal Madalyası verildi.

Sonuç

Milli Mücadele'de Zonguldak ve havalisi, son derece stratejik bir öneme sahipti. İstanbul ile Ankara arasındaki ulaşım ve telefon-telgraf haberleşmesi bu bölge üzerinden sağlanmaktaydı. Kuva-yı Milliye'ye insan ve savaş malzemesi taşıyan İstanbul-Adapazarı-Geyve kara güzergâhının İngilizlerce

⁵⁴ Fethi Tevetoğlu, "Milli Mücadele'de Karadeniz'deki Başlıca Kahramanlık: Alemdar Destanı", (Nakleden: Erol Mütercimler), **Milli Mücadele'nin Kahraman Gemisi Alemdar**, Türkiye Denizciler Sendikası, İstanbul 1989, s.108.

⁵⁵ Onay, a.g.e., s.122-123.

⁵⁶ "52 yıl önce inşa edilen Çaycuma ortaokulu binası çöktü", **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1962.

⁵⁷ **ATASE Arşivi. Kl. 953, D.9, Fh.34-1**'den nakleden Sarıkoyuncu, a.g.e., s.139.

⁵⁸ **ATASE arş. Kol. İSH, K.1195, G.26, B.26-1.**

⁵⁹ Nusret Baycan, "Türk İstiklal Harbinde Takdirname Alan Piyade Subayları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.IX, S.25, Kasım 1992, s.173.

kesilmesiyle birlikte İstanbul-İnebolu deniz yolu daha da önem kazandı. Rusya'dan ve İstanbul'dan Kuva-yı Milliye'ye gelen yardımlar Zonguldak ve civarındaki limanlardan Anadolu'ya aktarılmaktaydı. Dolayısıyla Zonguldak ve havalisinin güvenliği Anadolu hareketi için hayati öneme sahipti.

Zonguldak ve havalisi, stratejik öneminin yanı sıra sahip olduğu zengin kömür yataklarıyla emperyalist devletlerin ilgi odağıydı. Aynı zamanda İtilaf devletleri için önemli bir lojistik limanıydı. Bölge, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra bölgede hâkimiyet hesapları yapan Fransızlar tarafından işgal edildi. Bölge'nin işgali Milli Mücadele'yi yürüten TBMM Hükümeti için hayati riskler oluşturdu. TBMM, bölgenin önemine binaen Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nı ihdas ederek bölgeye konuşlandırdı. Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in komuta ettiği Türk birliği, Fransızların güneye inmeyi amaçlayan bir kaç yarma harekâtını başarıyla durdurdu. Böylelikle, Ankara'da TBMM'nin ve Batı Cephesi'nde mücadele veren Türk ordusunun güvenliği sağlanmış oldu. Cevat Rifat Bey'in yaptırdığı propaganda ile Fransız birliğinden Türk saflarına geçirdiği çok sayıda Müslüman sömürge askeri, Milli Mücadele'de güçlü vurgular yapılan din kardeşliğinin hoş bir tezahürüdür.

Bartın ve Havalisi Komutanlığı, bir yandan Fransızlarla mücadele ederken bir yandan da TBMM'ye karşı bölgede patlak veren isyanlarla boğuştu. II. Düzce İsyanı'nın bastırılmasında Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in ciddi katkıları oldu. Ayrıca, Alemdar gemisinin güvenliğini sağlayan Ereğli tahkimatında Bartın ve Havalisi Komutanlığı İpsiz Recep kuvvetleriyle birlikte ön plandaydı.

Bartın ve Havalisi Komutanlığı, askeri faaliyetlerinin yanı sıra bölgenin imarına yönelik faaliyetlerde de bulundu. Çaycuma'da yapılan bir okul ve hastane binası, büyük oranda komutanlığın hibeleriyle finanse edildi. Yüzbaşı Cevat Rifat Bey ve askerlerinin terbiye ve disiplini, cephede gösterdikleri cesaret ve kahramanlık devlet büyükleri tarafından takdirle karşılandı. Umarız bu makale, Zonguldak ve havalisi insanının Milli Mücadele yıllarında bölgelerinin can ve namus güvenliğini sağlayan Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın hikâyesini okumalarına bir fırsat teşkil eder.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

DH.ŞFR. 624/100.

DH. ŞFR. 633-15.

DH.ŞFR. 648-103.

DH.ŞFR.658/147.

DH.ŞFR.659/93.

DH.ŞFR.659/94.

DH.ŞFR.659/126.

DH.ŞFR.660/73.

DH.ŞFR.660/84.

DH.ŞFR.660/91.

ATASE Arşivi

Yeni Tasnif

Kol. İSH, K.578, G.49, B.49-1.

Kol. İSH, K.874, G.7, B.7-1.

Kol. İSH, K.1066, G.10, B.10-1.

Kol. İSH, K.623, G.87, B.87-1, 87-1a.

Kol. İSH, K.1063, G.44, B.44-1.

Kol. İSH, K.1066, G.10, B.10-2.

Kol. İSH, K.577, G.173, B.173-1.

Kol. İSH, K.591, G.202, B.202-1.

Kol. İSH, K.702, G.104, B.104-1.

Kol. İSH, K.1065, G.76, B.76-1, 76-1a.

Kol. İSH, K.702, G.87, B.87-1.

Kol. İSH, K.712, G.35, B.35-1.

Kol. İSH, K.712, G.12, B.12-1.

Kol. İSH, K.1195, G.26, B.26-1.

Kol. İSH, K.1065, G.169, B.169-8.

Kol.İSH, K.591, G.202, B.202-2.

Kol.İSH, K.1065, G.169, B.169-1.

Eski Tasnif

Kol.İSH, Kl. 955, D.02, Fh.9-1.

Kol.İSH, Kl. 567, D.4, Fh.37.

Kol.İSH, Kl. 22, D.45-87, Fh.28-30.

Kol.İSH, Kl.953, D.8 (5), Fh.90-1.

Kol.İSH, Kl.952, D.13, Fh.64.

Kol.İSH, Kl. 953, D.9, Fh.34-1.

Kitaplar

Bozkurt, Celil, **Bartın ve Havalisi Komutanı Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in Milli Mücadele Hatıraları**, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2015.

Dinamo, Hasan İzzettin, **Kutsal İsyân**, Cilt 8, May Yayınları, İstanbul, 1967.

Naim, Ahmet, **Zonguldak Havzası**, Hüsnütabiat Matbaası, 1934.

Onay, Ahmet Talat, **Milli Mücadele Yazıları**, (Hazırlayan: Cemal Kurnaz-Şefika Kurnaz), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.

Peker, Nurettin, **1918-1923 İstiklal Savaşı'nın Vesika ve Resimleri, İnebolu ve Kastamonu Havalisi**, Gün Basımevi, İstanbul, 1955.

Peker, Nurettin, **Öl, Esir olma**, Okat Yayınevi, İstanbul, 1996.

Sarıkoymuncu, Ali, **Milli Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1992.

Selek, Sabahattin, **Anadolu İhtilali**, Cilt 1, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1987.

Şapolyo, Enver Behnan, **Kuvay-i Milliye Tarihi**, Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş. Ankara, 1957.

Şimşir, Bilal, **Malta Sürgünleri**, 5. Baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2009.

Tansel, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Cilt 1, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991.

Makaleler

Baycan, Nusret, "Türk İstiklal Harbinde Takdirname Alan Piyade Subayları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.IX, S.25, Kasım 1992, s.80-235.

Tevetoğlu, Fethi, "Milli Mücadele'de Karadeniz'deki Başlıca Kahramanlık: Alemdar Destanı", (Nakleden: Erol Mütercimler), **Milli Mücadele'nin Kahraman Gemisi Alemdar**, Türkiye Denizciler Sendikası, İstanbul 1989, s.86-110.

"52 yıl önce inşa edilen Çaycuma ortaokulu binası çöktü", **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1962.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi